

ЛЕМ.фм+

ПАНРУСИНЬСЬКИЙ ТЫЖДЕННИК № 18 18.07-24.07.2016

ISSN 2451-246X

WWW.LEM.FM

Ватры і ватрочкы!

6

Выдавничы новости

10

Ватра – по русиньскы

16

Добродитель Руси-
нів ся народив перед
175-ма роками

Зміст

4

На міністерстві виникла робоча група про русинське шкільство

6

Видавничі новини

8

На бувшій боївку в Гостовицях є нова дзвоніця

10

Ватра – по русинськи

16

Добродитель Русинів ся народив перед 175-ма роками

18

Подібні до Греків

20

Детайл

22

101 років тому в Талергофі...

24

В найближшій тижні

26

Скоропис

27

Фафринда і сконфіскуване

Редакция:

Шефредактор:
Демко Трохановский,
технічний редактор:
Наталія Малецька-Новак,
члени редакції:
Богдан Гамбаль,
Северіян Косовський,
Петро Медвідь,
Павел Малецький.

Видає:
Стоваришшя «Руска Бурса»
ул. Сенкевича 28
38-300 Горлиці

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Зреалізовано завдяки дотації
Міністра Внутрішніх Справ
і Адміністрації

контакт з редакційом:
tyzdennyk@lem.fm

Редакция

Каждое приближающее ся літо барз часто тямит ся нам з урльопом, свободным часом, на котрый ждеме цілий рік. Шпаруєме грошы, жебы го провести як найліпше, жебы не думати о штоденности, жебы забыти о проблемах, котры носиме, або приносиме домів, ци до работы. Лем же каждый, хто мат малы діты, добрі знат, же з нима тяжко оддыхнути, а батерії треба даяк наладувати, жебы конечні не дрылити ся на замлю як кролик в єдній реклямі з батеріями.

Зберал єм ся до Малого Липника на VII Русиньску Ватру уж давно, але, враз з приближаючим ся терміном події, штоси нове выходило, што не барз дозволяло мі вірити, же вкінці перший раз там приду. Наконец, хвиля мала бути так планна, же декотры спеціалісты бесідували ачий о виливах, або інчых бідах. Затиснул єм зуби, сіл в авто і пішол єм. Най ся діє, што ся мат діяти. Не лем я не завюл ся погодом, котра може в суботу не была вымрияна, але вытримала. Потішыл єм ся барз, коли взріл єм своїх старых камаратів з Пряшівської Руси, што єм їх не виділ долгій час, познал єм вельо новых, а тіж, по правді, позитивно зачудувал єм ся сполненыма заповідями добрых знаємых, котры до Малого Липника пришли аж з заходу Польщы.

Повісте – вельо таких ватр ся тепер організує. Мож переберати. Дахто повіст, же програм всяди тот сам, а печену ковбаску мож і дома зробити. Гей, кед іде о такы справы, можеме прібувати находити даякы спільны акценты, але не все розходит ся о сам програм і кавалец мяса, котрий можеме купити за двараз дорожше як в склепі коло нас і не мусіти го істи з плястіковых танірів. Душу ватры видно не лем зверха. Єй ся чує, будучы участником, ходячы помедже людми, бесідуячы з нима ачий о ничым, але в приємній атмосфері.

Ту не летят за вами орды золотых красавиц, жебы продати вам шмуґлюваний через границу, схований в торбі ваґон цигаретлів з українском акцизом, або найпланнійшу палюнку, котру ани за східньом границьом не барз хотят пити, а кед не хочете купити, то значыт, же няньо і мама не ховали вас в духу патріотизму. Ту ниhto не бесідує вам, же біле єст чорне. Ту, наконец, не мусите ся бояти, же найдете розвішены оуноупівскы чорно-червены прапоры, до котрых молят ся сторонники аль-

тернативного підходу ґу історії не лем карпатскых русиньскых земель.

Ніт, то не така ватра. Она о вельо меньша, родинна, приятельска, словом – файна. Організуют єй молоды люде, котры часто вертают до русиньскости, бо родиче не навчили їх бесідувати по русиньскы. Нам, т.є. тым по пільнічній стороні Карпат, здає ся, же наша Акция «Вісла» то найбільша з бід і вшиткы, што ся не засимілювали, то лемківскы національны герої. Не буду ся в тым місци о тым розписувал, бо то цікава тема на осібний текст, але не все треба мати выгнаня, жебы загорозы сучасного світа (чытай: тоталітаризмы, асиміляція, глобалізація і інчы чорты) тыкали Русинів, не дозволяючы ся ім нормально розвивати.

І іщы єдно, што ня обняло особисто. Жебы розпалити ватру – ґу огоньови, котрий мат притігати, єднати, зберати докупы, підышли зо штырьох сторін світа Русины Пряшівської Руси, Підкарпатской Руси, Чешской Республики, а мі вручили походню, жебы-м і в імені Лемковины підпалил пільнічну сторону липницькой ватры. Почул єм ся, як не я. Пристанул єм на момент, двараз дыхнул і пішол враз з інчыма Русинами класти оген, котрий здавал мі ся світлом несеным з Олимпу. Ізджу кус по світі, виджу ся з людми, але давно мя дашто так не зворушыло. Вказали мі ся перед очами лемківскы ватры в Чарній (хоц їх, по правді, найменше памятам), Ганчовій і Бортным, де выбраний ватрянами Лемко Рока мал чест розпалити з'єднуючий оген.

Уж кінчу, лем іщы послідне «єдно» на конец. Но-ле пізрийте на програмы так званых інчых ватр, котры являють ся од деякого часу на фейсбуках. Такой в каждым найдете проблем давно здефініюваний писменником Павлом Ксеничом в творі «Петро і Ватра»: «...купете си карту вступу на [...] фестиваль анґлицькой культуры, а они вам през два дни Бразилийчыків вказуют». В Липнику не было того проблему. Коли выступували Литовці, заповіли їх як Литовців, коли Русины – як Русинів. Але ворог не спит, зато ідучы на так званы ватры, чытайте добрі програм, жебы знати, за што платите грошы, купуючы білет. Кед не мате де ладувати батерий, ідте на Липник – я ся там шумні підладувал. •

Давид Трохановский
шефредактор

На міністерстві выникла робоча група про русиньске школство

Як інформовав офіціальний сайт Міністерства школьства, науки, досліджіння і шпорту Словацькой републіки, 11-го юла 2016-го року была в повязаню із повніньом Програмового выголошіня влады на 2016-ый рік сотворена на міністерстві робоча група, котра буде під веджіньом штатного тайомника Петра Крайняка робити в области політики народно-стных меншын. Першу стрічу одкрыв міністер школства Петер Плавчан.

Цільом робочой группы є выпрацованя Концепції розвитку навчаня русиньского языка і културы в матерських школах, основных школах і середніх школах в Словацькій републіці. «По тій стрічі будуть слідовати іщі далшы дві. На першій стрічі сьме членам презентовали тринадцять тем, котры бы мали быти рішены. Так само было спомянута, же бы ся мала міджі русиньскыма педагогами вытворити даяка організація по взорі Союзу мадярьских

Петро Медвідь
petro@lem.fm

педагогів на Словації», повів про нашу редакцію штатный тайомник міністерства школства Петро Крайняк.

Членове говорили о основных проблемах

На першій стрічі членове робочой группы присвячали ся головно сполочному дефінованю основных проблемів в области навчаня русиньского языка, котрыма суть наприклад політика учебників, брак школярів, співпраца зо зряджователями школ, мотивація і інформованость школярів ку навчаню русиньского языка.

Жрідло фотографії:
www.minedu.sk

«Концепції на навчаня русиньского языка суть зроблены, акурат ся не реалізовали. Хыбыть орган, котрый бы із боку державы контролював реалізацію той концепції, і котрый бы санкціоновав і напямовав тоту роботу»

Говорило ся так само о можливостях рекваліфікації учітелів російского або українського языків на навчаня русиньского языка, доповнив Крайняк.

Председом робочой группы ся став Мгр. Марек Гай, далшыма челнами суть – Доц. Анна Плішкова, ПгДр. (Пряшівска універзіта), ПгДр. Люба Кральова (ОЗ Кольсочка), Мгр. Мілош Стрончек (Церковна ОШ св. Юрія у Свіднику), ПаедДр. Марцела Рунянінова (ОШ Кална Розтока), Мгр. Моніка Сірікова (ОШ Чабины), Мгр. Івета Мелнічакова (ОШ Коменського в Міджілабірцях), ПгДр. Кветослава Копорова (Пряшівска Універзіта), Мгр. Анна Кузмякова (Русиньска оброда на Словенську), Мгр. Владимира Палфійова і ПгДр. Анна Бемерова (Одділіня школства Пряшівского самосправного краю).

«Люди до робочой группы были покликаны прямо міністерством. Суть то люди, котры ся даяким способом активізують в русиньскім школстві. Суть то або учітелі, котры учать русиньскій язык довгодобо, або суть то люди як я або пані Копорова, котры правда робиме у высокім школстві, но даяким способом сьме од зачатків были коло того школства, або ся активізовали і про комунікацію зо школами, зряджователями школ і знаєме, які суть основны проблемы наших школ. Так само суть в групі і представителі Пряшівского самосправного краю,» повіла про редакцію Анна Плішкова, директорка Інштитуту русиньского языка і културы Пряшівской універзіты в Пряшові, котра є так само у нововыникнутій робочій групі.

Концепція є вже давно

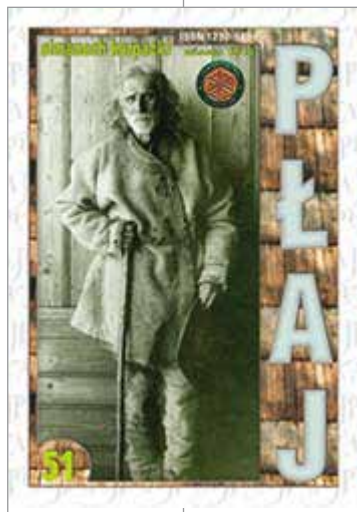
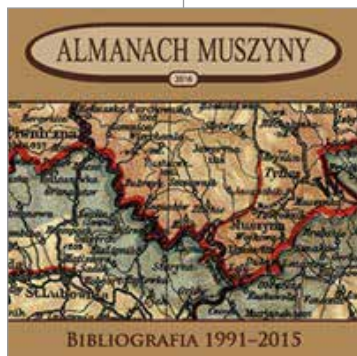
«На стрічу єм принесла концепції, котры вже были приготовлены і схвалены в році 1996,» доповнила Анна Плішкова. Втогда была концепція так само схвалена на міністерстві школства.

«Концепції на навчаня русиньского языка суть зроблены, акурат ся не реалізовали. Хыбыть орган, котрый бы із боку державы контролював реалізацію той концепції, і котрый бы санкціоновав і напямовав тоту роботу. О проблематіці бракованя такого контрольного органу єм мала і реферат на посліднім языковім конгресі під назвов Русиньскій язык в школстві в контексті Европской харты на охрану регіональных або меншынских языків. Так само комітет експертів в кожій періодічній справі бракованя такого контрольного органу крітікує односно Словацькой републіки. Покля не буде ініціатива од державы, жебы сам властно дозерав над повніньом той концепції, так концепція знова буде лем даякий список, котрый ся зложыть до архіву,» продовжовала Плішкова.

Слідуюча стріча робочой группы є напланована на другу половину септембра. Стріча бы мала проходити в Пряшові. •

Выдавниччы новости

«На выставі вказано минуле Лемків, але, што важнійше, тіж іх сучасніст. Представлено континуум медже прошлым а будучым, вказуюче, же Лемкы не піддали ся асиміляції»

В остатніх днях свою премєру мали два періодикы, тыкаючы шырокопнятой карпатской темы. Што більше, в публикациях «Альманах Мушыны» і «Плай» часто являють ся дописы про Лемків, іх історию, культуру та вше-лякы інчы особливости повязаны з цілом Лемковином.

Што рока на переломі червця/ юнія і липця/ юлія печатаний єст «Альманах Мушыны». Тогорічна презентация специяльного 26. тому «Альманаху» одбыла ся в неділю 3. липця/ юлія в Мушыні. Зміст того специяльного выдання то бібліографія 25 печатаных в роках 1991–2015 томів, опрацована через Луцию Буковску. Однотуваных в бібліографії єст коло 1400 позицій і близко 400 авторів. Окрем того, в тым выданю нашло ся опрацованя пн. *Альманах Мушыны для Малой Вітчизны 1991–2015*, яке

омавлят головны ініціативы редакції та Стоваришыня Приятелів Мушыны. Дополніньом публикації сут іщы дедикуваны для него тексты проф. Болеслава Фарона, Вітольда Калінського, дра Тадеуша Лопаткевича, проф. Тадеуша Трайдоса та Анджея Вельохи і Збігнєва Воляніна. Публикацию печатано в традиційній формі і на диску ЦД.

Другым періодиком, якій в остатнім часі был одданий в руки чытачів, єст зачынаючий другу пядесятку «Плай», номер 51. Выдавництво зачынат ся дописом польского етноґрафа Антония Крога про зорґанізувану ним, з рамени Округового Музею в Новым Санчы, во спілпрацы з Петром Трохановскым, выставу в новосандецкій ґалерії Стара Синаґоґа в 1984 році пн. *Łemkowie–*

ŁEMKOWIE ЛЕМКЫ

MUZEUM OKRĘGOWE w NOWYM SĄCZU
GALERIA • DAWNA SYNAGOGA •
LUTY-CZERWIEC 1984

На знімці перша страна окладинкы каталогу
выставы пн. *Łemkowie–Лемкы* з 1984 р.

–Лемкы. Была то выняткова выстава і нештоденна подія в сучасній історії Лемків. Зорґанізувано першу велику выставу про Лемків, коли нихто одкрыто о них не бесідувал. На выставі вказано минуле Лемків, але, што важнійше, тіж іх сучасніст. Представлено континуум медже прошлым а будучым, вказуюче, же Лемкы не піддали ся асиміляції. Експонаты удоступнило вельо державных інституцій, головні музеїв, але тіж Православна Парохія в Крениці і приватны особы, м. ін. Ярослав і Петро Трохановскы, Павел Стефановскій, Теодор Ґоч, Зеновія Чергоняк ци Володислав Ґрабан. Допис Антония Крога ілюструваний єст фотографіями проф. С. Лещыцкоґо, які презентуваны были на реченій выставі.

Другій текст односячий ся до обшыри Лемковины, то статья Мацея Сьлівы про вельолітній процес глядана локалізації табору барских конфедератів над Высовом, які злі записали ся в памяти місцевых жытелів.

51. номер «Плая» єст дост обшырный – на 208 сторонах поміщено іщы аж 12 інчых дописів, тыкаючых карпатских тем. •

На бывшій боїску в Гостовицях є нова дзвоніця

Петро Медвідь
petro@lem.fm

«Унікальний проект дзвоніці на боїску I. світової войны ся ближыть до фінале», інформує на своїм фейсбуківім фанпейджі Клуб воєньской історії Бескиды (Klub vojenskej histórie Beskydy), котрый інціював роботи в русиньскім селі Гостовиці, на території історичных боїв Карпатської фронты в роках 1914/ 1915.

Почас I. світової войны коло села Гостовиці проходили тяжкы бої. Головно в апрілю 1915-го року почас *Великодньої битвы* в Карпатах на берегах над селом проходили бої, котры собі выжадали тисячі мертвых і далшы тисячі раненых людей. Проти собі в тім просторі войовали австро-угорська і російська арманды. В австро-угорській арманді были тых боїв участны і реґіменты, котры реґрутовали вояків із території днешньої Словакії. Бої над Гостовицями собі так выжадали і животы наших предків, інформує далше Клуб воєньской історії Бескиды.

Думка збудувати дзвоніцу выникла у 2015-ім році. Втогды клуб організував туристичный поход на місця тых боїв. Почас походу выникла думка збудувати на боїску дзвоніцу, котра буде припоминати смерть множества вояків, котры там загинули. Проект за інформаціями клубу міг быти зреалізований дякуючі ентузіазму дакілько фундаторів і завдяки

«Почас походу выникла думка збудувати на боїску дзвоніцу, котра буде припоминати смерть множества вояків, котры там загинули»

добровольникам, котры помагали з роботами. В суботу 9-го юла 2016-го року была дзвоніца змонтована на своїм місці. Цілий проект збудованя дзвоніці мав стояти коло 10 тисяч євр.

«Чекать на іщі управління підставця і околиці. В літі 2016-го року плануєме святочне одкрытя. Ку дзвоніці поведе научна стежка, котра буде присвячена як раз темі насаджіня вояків із території днешньої Словакії на Карпатській фронті 1914/ 1915,» закінчує інформацію Клуб воєньской історії Бескиды.

Клубу ся у тім селі вже подарило обновити войновий цінтерь. Свої роботи клуб фінанцує головно з різних дарів, систематічно жадають дотації формов ґрантів. Великов помочов про клуб суть і фінанції здобыты асіґнаціов двох процент з дани.

Добровольницькы міджінародны таборы, в рамках котрых ся зачало робити і на дзвоніці в Гостовицях, організує Клуб воєньской історії Бескиды уж од 2011-го року. На них бра-ло участь уж дакілько десятко

людей із Словакії, Мадярська, Польщі, Чеськой републікы, Румунії і Словінська, котры одробили тісячкы годин, бо їх інтересує історія. У тім році мать клуб напланованы штири такы таборы.

«В рамках того сьме зачали і з обновляньом войнового цінтеря з I. світової войны у Велькропі (в окресі Стропков, позн. редакції), котрый опраўляме уж дакілько років. Є то тяжке, бо іде о найвекшый цінтерь із I. світової войны на Словакії,» увів недавно про словацьку державну пресову аґентуру TASR председа клубу Мартін Дробняк з тим, же там є поховано 8 662 вояків.

Клуб воєньской історії Бескиды ся заподівать дісліджованьом подій I. світової войны і ініціював основаня вишеградської робочой ґрупы про старостливість о войновы цінтері, котра соединять обчаньскы здружіня із середньої Европы, котры присвячують свій час старостливости о тоты петны місця. •

Жрідло фотографії: фб-профіль Klub vojenskej histórie Beskydy.

Ватра – по русиньскы

На Малым Липнику в минулу суботу, 16. липця/ юлия, уж семей раз розгоріла Русиньска Ватра. То подія, котру рікрічні рыхтуют Молоды.Русины, організатори основана Петром Штефаняком, а днес ведена Петром Ярінчіком. Посеред інчих подій того рода, котрых єдним з пунктів єст ватра, єй розпаліня, смотріня як горит, Русиньска Ватра на Малым Липнику єст выняткова. Молоды.Русины од самочо початку прикладають вельо увагы до програму, котрий презентуваний єст на сцені. Так зо стороны культуры, котра мат быти вказана прибувшем на тоту акцію, як і на мультіжанровий характер той імпрезы. То, наконец, подія, котра зыскала уж вельо прихильників не лем в любовнянським регіоні, не лем на полудньовым боку русиньских Карпат, але і дальше – далеко поза границями Словачії, притігаючи до себе учасників з Лемковины, західніх земель Польщы, України, та других держав.

Як при вшыткых того рода акциях, організатори найбарже бояли ся о хвилю. То она влият на фреквенцію та загальний погляд і постеріганя того, што ся там діяло, а деякы пунк-

ты програму заплануваны были не під дахом, лем на дворі. Прогнозы, хоц давали надію, же не буде дощу, не были так очивидны, бо на ден перед іщы дакус поливало, але уж в суботнє передполудне перестало ляти. Організатори, здає ся, вымолили погоду – окрема короткых моментів, коли дакус росило, свободні мож было ся переміщати по ватряним об'єкті, не нарікаючи на промочене об'єччя. Нич пришол початок імпрезы, присутны на липницькій ватрі могли ся погостити при палатках, зісти гуляш, кобасу, або грілюване мясо, купити русиньскы книжковы, або музычны виданя, ачий придбати сой кошелькы з русиньскыма написами. В другым шатрі зорганізуване было кіно, в котрым презентуваны были фільмы з русиньском тематиком, а організатори наливали чай, або каву.

VII Русиньску Ватру на Малым Липнику зачали знаны і популярны серед Русинів модераторы – Маріянна Железна і Владимир Чема, котры попросили на сцену ініціатора ватры, шефа русиньского радия Русин фм, ведучого тіж ансамбль Рутенія – Петра Штефаняка, про-

«Молоды.Русины од самочо початку прикладають вельо увагы до програму, котрий презентуваний єст на сцені. Так зо стороны культуры, котра мат быти вказана прибувшем на тоту акцію, як і на мультіжанровий характер той імпрезы»

Гостуючий ансамбль з Литвы.

живаючого наштоден в Братиславі, родом з Малого Липника. В імени вшыткых організаторів офіційально одкрыл він ватру, а модераторы, котры наперед привитали присутных, запросили на сцену першы ансамблі.

Найперше выступили гості з Литвы, презентуючы свою народну культуру, даруючы організаторам традиційне литовське кісто – ша-котіс (лит. šakotis), найбарже знане на Литві і північно-східній Польщы. На липницькій сцені в першій части заграли, заспівали і загуляли іщы: женський вокальний ансамбль Поляна з Орябины, Горнад з Кошыц, Тарка з Бардийова, заспівала в сольовым выступі Маріянна Железна, выступили дівчата з Малого Липника, Вородай з Великого Липника, тріо Кантар з Прагы, Петро Матій і Фа-

твови з Підкарпатської Русі, і ікона русинської народної співанки – Ганка Сервічка. На тым скінчила ся перша част VII Русинської Ватри на Малым Липнику.

По півгодинній павзі, модератори запросили на концерт названий *Вечер русинських голосів*. То част, в котрій презентувана єст русинська культура в модерным виданю, а зачал єй Ладислав Ладомиряк, актор Театру Александра Духновича, співаючы авторську творчість, русинські співанки, ачий польське *Hej, sokoły* по русинськи в цікавій обробці з акомпаніаментом гітари. По ним, на конець концертної часті програму, мож было іщы слухати русинські пісні в клясичным виконанню, зааранжовану на смычковий

ансамбль, зложений з двоїх гушлярів і віолончелисты.

Коли культурна част події ішла гу кінцовой, ватряне зачали ся помалы зберати на поблизкій луці, де зрыхтувана была до підпаління ватра. Высока на бодай три метры деревяна конструкция робила вражыня іщы за дня, коли видно єй было з дороги, спід сцени, а цікавы єй розмірів гості приходили зробити сой попри ній памяткову знимку. Традиційом Русинської Ватри на Малым Липнику єст того, же розпаління проходить аж по змерку. Товды же ефект горючого триметрового столпа огня єст найбільший, што участники мали досвідчыти уж оне-долга. Нич ся того довершыло, єден з організаторів, Йосиф Гучко, роз-

«Нич ся того довершыло, єден з організаторів, Йосиф Гучко, роздаючи горючы походні, попросил штырьох представників русинських регіонів о розпаління ватри – і того являть ся уж прекрасном традиційом липницькой події»

даючи горючы походні, попросил штырьох представників русинських регіонів о розпаління ватри – і того являть ся уж прекрасном традиційом липницькой події. До ватри підышли репрезентанты: од заходу – Чешской Республики, од півночы – Лемковины, од сходу – Підкарпатской Руси, а од полудня – Пряшівщины, розпаляючи оген.

Небо над Малым Липником, хоц уж ся доцяп змеркло, світило не лем од горючого огнища. Розблиснуло іщы на пару минут з причыны фаєрверків, котры ефектовно прикрасили VII Русинську Ватру. Тепер остало ся лем бавити при музиці ансамблю Екстрем з Чырча, котрий до білого рана грал забаву, і нетерпеливо ждати на наступну едицію ватри – уж о рік. •

На знимках по лівій: горі – Ансамбль Поляна з Орябины, долов: гості з Литвы, по правій: читальня Молодых.Русинів, кіно з фільмами о русинській тематиці, горюча ватра на фоні фаєрверків. Фот. Демко Трохановскій.

10

-го юла 1946-року був підписаний Договір між владою Чехословацької республіки (ЧСР) і Союзом радянських соціалістичних республік (СРСР) про переселення жителів української, російської і білоруської народностей із території ЧСР до СРСР. Переселених було майже 12 тисяч людей, переважно Русинів.

70 років од підписання оптації між ЧСР і СРСР

Нова політика держави

Після Другої світової війни змінилася політика ЧСР. Після 1-ї Чехословацької республіки будували свій образ на народності розмаїтості, післявоєнна Чехословаччина мала бути під владою президента Едварда Бенеша без народності меншин. Насильно виселені були єврейські євреї, німці, а словацькі мадяри. Схотівала ся при них колективна вина за колаборацію під час війни. Водно з тим чехословацька влада рішила можливості, як сповнити бажання волинських євреїв, щоб ся могли повернути до своєї батьківщини.

І так на початку юла 1946-го року відбулося підписання угоди про оптації. Майже 33 тисяч волинських євреїв ся дякуючи догоді могло повернути до Чехословаччини, а Чехословаччина мала так само СРСР нагородити євреїв, о котрих Москва прийшла. В догоді ся офіційно писало про оптації чехословацьких жителів української, російської і білоруської народностей. Але реально такі народності меншини в ЧСР не були. Оптації ся так додали головно Русинів, котрих у майже 12-тисячовій кількості переселених була переважна більшість.

Не была то «Вісла»

Хоча замір чехословацької влади був ясний – дістати до ЧСР волинських євреїв і збити ся Русинів, Чехословаччина вибрала іншу стратегію, як Польща. Після в тім самім часі відбулася «Акіція Вісла», в рамках котрої Польща насильно виселила з дня на день русинських жителів на свої західні території по Німцях і до Радянського союзу (Радянської України), в Чехословаччині мало іти о «добровільне переселення».

По русинських селах од літа 1946-го року зачали ходити оптачні комісари, котри реґрутували євреїв, щоб ся голосити на переселення. Робочий метод був головно лож. Комісари реґрутували євреїв на те, щоб підуть на територію де є високо урожайна земля, де будуть годні господарити багато краще, як дома. Так само схотівали і натисковий метод. Тоді самі комісари ходили і по словацьких селах, де бунтували словацьких жителів проти Русинів і роздавали їм пропаґандні матеріали напромає проти Русинів, котри собі потім русинське життя на нашло виліплени у своїх селах. Схотівали ся гасла як «Ked' si ruský, chod' do Ruska!» (Кідь єсь

русський, іди до Росії!), або ся схотівали гасла, щоб Русини єврей банерівці, що у Русинів викликавало страх перед ненавистю більшовиків і так само підписало ся то під рішення багатьох євреїв одійти з держави, в котрій їх «не хочуть».

Скламання такої за границю

По північній агітації оптації офіційно зачали 28-го януара 1947-го року і тривали до 15-го грудня того самого року. Як вже було згадувало, за той час було переселених майже 12 тисяч жителів.

Кідьже євреї вірили неправдивій пропаганді о тім, як будуть на новій місці успішно господарити, ішли з цілим своїм господарством – брали свої коні, вози, худобу. Були про них приготовлені спеціальні вагони. Одходили цілі родини. Але вже по переїзді за кордон прийшло скламання. Згадали бідну, війну і голодом збіджену землю. Зачали їх переїжджати до радянських вагонів, одняли їм їх маєток. Хоча більшість собі такої усвідомлювала, щоб повірили лжі, путь назад про них не євтовало. Дізнали ся, щоб переїжджати за кордон втратили громадянство Чехословаччини. Так само їм пропав вивіток їх маєток – будинки, земля, з котрих одійшли.

Чехословацькі Русини були переселені на територію по волинських євреях. Домашнім життям, в якій і так про них трагічних моментах, не були позитивно прийняті. Євтовують документи о тім, як проти них бунтували домашні Українці, як їх діти не хотіли взяти до місцевих шкіл ітд.

Офіційно Сталін хотів таку саму кількість жителів із Чехословаччини, кілька було із СРСР до Чехословаччини переселених волинських євреїв. Але то ся радянським і чехословацьким властям не подарувало. Кідьже євреї, котри одходили, рахували з тим, щоб в писемній кореспонденції може бути цензура, багато собі доїдали між собою шифри. Були доїдані, щоб кідь буде на новій місці добре, будуть писати, щоб є плано. Кідь буде на новій місці злі, будуть писати, щоб є добре, щоб то перешло через контроль. Будинки ходили писати, щоб є «барз, барз добре». І так наприкінці далшим намаганням чехо-

словацьких властей, не подарувало ся вже здобути далших євреїв, котри б «добровільно» хотіли оптовати. По смерті Сталіна тема оптації утихла.

Інші як з Лемковини

Кідьже Русини із Чехословаччини були в іншій позиції як Русини з Лемковини, були добровільно переселені на власну бажання, а не насильно виселені, з євреїв, котра ся їм стала, ся на розділ од Лемків ніяк не хотіли змирити і так од перших днів робили вивіток, щоб ся могли повернути назад до Чехословаччини і здобути своє громадянство, котре їм пропало.

Перша неорганізована етап повернення родичів до Чехословаччини проходила на початку 60-х років 20-го століття. Перше організоване повернення було в році 1962 і найбільше євреїв повернуло ся в роках 1967 – 1968. Останній етап повернення ся проходила по гаварії в Чорнобилі. Тоді вже словацька влада незалежної Словаччини доїдала, щоб ся з України могло повернути в роках 1993 – 1999 1212 євреїв.

Цілоком ся назад повернуло 7500 переселенців, але в тім числі з жінками і дітьми тих, котри як вільні одійшли в рамках оптації.

Йосиф і його брати

Тема оптації була в Чехословаччині довгий час табуїзована. Аж в останніх роках о оптації мож знайти все бач інформації. Темі ся довгодо на Словаччині науково присвячують доц. П.Д.Р. Михал Шмігель, П.Д. із Філософської факультету Університету Матея Бела в Банській Бистриці. Сам є сином оптантів, котрим ся подарувало повернути назад.

Дакілько років назад виникнув і фільм режисерки Анни Главачової під назвою Йосиф і його брати (Jozef a jeho bratia), котрий був зроблений у співпраці Зв'язу інтелектуальних Русинів Словенська і Інституту пам'яті народу (Ústav pamäti národa). Фільм є життєвою історією Йосифа Бобалика із Лукова, котрий у фільмі говорить лем одну із тисяч трагічних життєвих історій русинських євреїв переселених до СРСР. •

Добродитель Русинів ся народив перед 175-ма роками

Петро Медвідь
petro@lem.fm

**Економ, публічний діятель, добродитель, фаховець
в рамках організації сільського господарства.**

Хоць Едмунд Еґан не мав русинське походження, до історії Русинів і Підкарпаття записався великими буквами. Русини му дали збудувати і пам'ятник. Минать 175 років од народження того, котрий зреформовав господарство на Підкарпаттю і забезпечив так його розвиток.

Народився Едмунд Еґан (Egán Ede) 13-го юла 1841-го року в Чакторні, в тогды Угорське кральовство. Быв мадярським економом шкотського походження. Матуровав на гімназії в Сомбатеї, потім абсолвовав Высшу економічну школу в Галле в Німецьку. Аграрне право штудовав у Відню. По закінчіню штудій робив на Чехах, в Німецьку, Італії і у Великобританії. Веце як десять років працював на міністерстві сільського господарства Угорська як референт вопросів výroбы молочной продукції. Написав серію наукових прац о економічних проблемах і історії сільського господарства Угорська.

В історії Подкарпатської Руси мено Едмунда Еґана появило ся роком 1897, коли був менований за ведучого робочой групи, котра мала за задачу реалізацію плану реконструкції господарства русинських комітатів. Тот план є знамый під назвою Верховинська акція (Hegyvidéki akció), так само ся до історії записала як Акція Еґана.

Такой по своїм менованю одышов на Підкарпаття, де докладно досліджав досправдову господарську ситуацію, головню у Бережскім комітаті. Еґанів план рахував зо звышнім земледілскою výroбы в областях рівнины путей модернізації, росшырінням територій орной земли, меліораційов і рекултіваційов на полонинах, основаном дружств на селах, освітов селянинів в напрямі модерного господарія. Про Верховину Еґан предпкладав заведжіня новых форм годовлі худобы, раціонального хоснованя полонин, поміч державы коло накупованя новых, продуктівніших племен худобы.

Найквекшым проблемом Верховины была за поглядом Едмунда Еґана лихва. Од державы жадав вытворія цивілізованой кредитовой сістемы і далше хотів селянинам вернути із фінанчнов дотаційов державы ходем часть земли, котру їм взяли лихварі. Угорський сейм мав за його поглядом штоскоріше выпрацовати і схвалити серію законів, котры бы сперали далшой діалности лихварів. Остерігав угорськы власти, же покы не буде за помочи державы зліпшена ситуація на Підкарпаттю, він може точно встановити день, коли із того краю втече за океан остатній Русин.

Едмунд Еґан не забыв ани на політичний розмір Верховинської акції. Підкреслював, же угорська влада має тот раз унікатну шанцу здобути собі приязни Русинів і раз і навсе їх змадярізовати. Угорське міністерство земледілства зрозуміло остерігання Еґана і зрядило в Мукачові Експозітуру гірських комітатів під його веджіньом як detaшоване одділіня міністерства про реалізацію Верховинської акції.

У 1898-ім році підписала Експозітура з графом Шенборном, майтельом найвекшого панства в краю, договор о арендованю 3155 гектарів орной земли на 25 років. Тота земля была розділена на парцелы і дана до аренды окремим родинам без права проданя, далшого арендованя і даваня до лихвы. У тім самім панстві было взятых до аренды много полонин.

За Еґановым планом бы ся могло в полонинах при їх раціоналнім хоснованю в літній сезоні пасти 12 тисяч фалатків худобы (в тім часі было в цілім комітаті Береґ лем 3 аж 4 тисяч фалатків худобы). Із Тіролії было привезено 1200 коров, які были із высокопродуктивного племя. Окремы фалаткы были даны селянинам. Пять років худоба зіставала у властництві державы, потім мала перейти бесплатно на селянина. Селянины мали заказано пасти на арендованых полонинах чужу худобу ведно із властнов (арендованов). Тот заказ мав заборонити знеужываню арендованых пасвиск лихварями.

У 1899-ім році были на полонинах Плай, Керніця, Грубішта, Рурицька збудованы на втраты державы штири літні стайні про коровы, каждая про 120 фалатків худобы. У 1901-ім році Експозітура на полонині Плай збудовала дві мурованы стайні про коровы, дві молочарні і хыжу. В тім самім році збудовала водовод. До року 1901 было закінчене будованя 80-ох км приступовых драґ і 50-ох км горських стежок.

Діяльність Едмунда Еґана викликала неспокойність містных лихварів. 18-го септембра 1901-го року в Ужгороді був на Еґана зроблений атентат, на наслідкы котрого карпатський реформатор 20-го септембра вмер. Його похорону участнило ся майже 12 тисяч русинських селянинів із цілого Підкарпаття. На память свого добродителя, як го называли, зробили збірку. За вызбераны грошы був на місці атентату на Еґана збудований пам'ятник – монументалный марморовый хрест. Комуністичны власти дали у 1960-ім році тот пам'ятник сторгнути. Русини, за помочи мадярських і русинських обществ, обновили тот пам'ятник у 1996-ім році. •

Подібны до Греків

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

1 Три роки тому в Любліні пройшла III Меджена-родова наукова конференція з циклу Національні і етнічні меншину в Польщі на європейським фоні під наголовком: *Медии меншын, меншыны в медиях*. Была она спілорганізована Закладом Людських Прав і Закладом Журналістики університету в Любліні, Українським Товариством, як тіж Польським Товариством Соспільной Комунікації. На конференції забезпечили участ спеціалістів од медияльної проблематики з польських університетів і повибераных діячів меншынових соспільных організацій, котры мали бы гварити про творены нима медіи – журналы, бюлетины і річники, або авдиції, творены журналістами, або єдном з приватных фірм – виключно про публичны медіи. Лемківських видавців на реченій конференції репрезентував Петро Трохановскій, шефредактор журналу «Бесіда». Про меншыновы медіи пошпырюваны интернетом і як незалежны стації высылаючы в ефірі в програмі конференції не было нич. Про меншыновы штоденники, котры вказуют ся в Польщі, або не чули, або не хотіли чути. Університетскы заклады, українське товариство, та другы дослідники соспільной комуніакції, видно, находят ся надале в передінтернетовій ері, а обшыр досліджынь ограничают самы собі, як лем знають. Модерне творіня незалежных способів інформувания не было в заінтересуванню ачий і чысленно репрезентуваных дослідників припустий «дискриминації національных меншын в реляциях польских медий».

Свобідне трактування придуманой темы меншынових медий і пошпыріння спектрм запрошених проявило ся, коли же в першій проблемовій сесії – *медии национальных меншын в Польщі* – запрэзентуваний был реферат пн. «Сторонник діалогу – значыня Галицийского Курера». Лем же тот фігіль мушу пояснити. «Галицийскій Курер» то двотыжденник, котрий печатаний ест в Івано-Франківску, а издаваний польском меншыном на Україні. Не буду ани тепер роздумувал ци то Станіславів, подля організаторів конференції, то місто надале положенне на сході Польщі, ци то

польска меншына на Україні ест постерігана як єдна меншын, котры не сут вызнаны польським законом. Од роздумуваня над таким може лем голова розболіти. Важне, же в четвертій проблемовій сесії было про медіи національных мешын в Європі. За три дни тырвання сесії, організаторы присвятили дві годинки на запрэзентуваня вопросів, тыкаючых ся вшыткых меншынових медий в цілій Європі. І так добрі, же не забыли нияк про дослідниче експльоруваня незнаного, потребу попозераня по світі і зробліня порівнань, котры бы вказали ситуацію меншынових медий в Польщі на фоні медий роблених меншынами даде інде.

Штоденники і высылаючы постійно 24 години на добу меншыновы радия реляції з той, гейбы, найважнійшой конференції про медіи меншын, не зробили. Чом? Бо ани про ню не знали. Самособом, не были на ню запрошени. Коли шефредактор радия ЛЕМ.фм обернул ся по факті за організаторами з писмом, жадаючым поясніня браку запрошыня, як одповід дістал оправданя. ЛЕМ.фм, котре як і Радийо Кашебе робит меншыновы медіи в Польщі, на найбільшу міру было незамірено незапрошене. Як оправдаючий аргумент організаторы написали, што част меншынових медий не была заінтересувана участю в конференції. Науковом методом антиципации і екстраполяції, званом з фільмовых комедий, університетскы заклады і українське товариство доказали, што лемківське радийо ест незаінтересуване конференційом. Принимаю оправданя і нигда ани єм не подумал, же могло быти інакше.

2 Незалежність медий треба дотримувати штоден, спераючы єй на двох принципах. Першым ест принцип голошыня і подаваня правдивых вісти, другим – таке виражання опінії і поглядів, котры мають однесіня до правдивых, верифікувальных інформацій. Фактор, котрий ест лем напамічний при реалізації медияльних задач, то достаточний рівен фінансуваня.

Вчас конференції, котра проходила 13. липця/юлия 2016 р. в Вейгерові на Кашебах, мож было дознати ся про ріжны моделі фунгуваня меншын в медиях, представлены не теоретиками, а головно практика-ми, то ест шефредакторами і творцями меншынових медий. Про свою журналістичну роботу і діяльність в просторі інформувания, придуманых як діяльність на хосен своїх груп, розповідали тоты, што сут богато фінансуваны з державных фондів – Боян Брезігар зо словенськоязычного «Приморского дневника» з Триесту, Марк Кольомер Фльорес – директор ACN, каталонської інформаційной агенції, ци Оно Фалькена з «Omrop Fryslân», высылаючой во фризийським языку

з Нідерляндів, великой телевізійной стації. Жебы одраз вказати міру однесіня в можливим будуванню незалежности – треба єй даяк вирахувати в пінязях. Бюджеты згаданих горі медияльных меншынових редакцій рахуваны сут в мільйонах євро передавних ім державных грошы. Лем одраз мож было послухати репрезентантів редакцій, котрым приходить доказати журналістичний професийнализм, та сохрانیти незалежність без страты для рівня проєктів за непорівнувально меншы грошы. Таки медияльны діяня могли запрэзентувати заангажуваны в творіня Радия Кашебе, шлезского журналу «Шлезска ластівка», секлерского радия Ерделі.фм з Семигорода і русиньского ЛЕМ.фм з Лемковины.

Про знане і Русинам непризнаваня як нації, дискримінацію з огляду на етнічне походжыня, в тым зазнаваны переслідуваня вшыткых національных меншын в Греції, розповідал Абдульгалим Деде з Тракії, творця турецькоязычного порталю «Trakyanin Sesi». На фоні богатства єдних меншын планно было слухати про непризнаваня меншын ріжnymi державами Евросоюза як Франційом, Німцями, ци уж – в крайні націоналістичным припадку – Греції, котра принципіальні не признає на своїй території жадной меншыны, а роботу в меншынових медиях не лем не підпорує, а протвині – карат фінансово.

Прото же презентуваний представником радия ЛЕМ.фм проблем дискримінаційных діянь, системово ведених українськими властями взглядом русиньской бездержавной меншыны, были добрі зрозумілы слухачам. Може зато єден з них поспішно вышол товды зо салі. Не хотіл чути про справуваня ся представників його нації як прояву ідеологічного програму «модерности» постулюваного ним самим і його політичном партійом.

3 Вчас єдного з засідань представників меншын з шефами радийовых і телевізійных осередків публичных польских медий, котры мають, согласно законам, робити і програмы для меншын, од представника вроцлавского радия почув єм передану не як жарт, а на серію інформацію, што тото одділіня польского радия продукує і емітує програмы презначены межде інчыма для української і лемківской меншыны. Як єдиний заінтересуваний деталями тых лемківських програмів, был єм поінформуваний, што польське радийо Вроцлав робит українсько-лемківскій програм, де лемківскы темы сут «частю українських тем». Присутны на стрічы председа українських організацій Петро Тима і Григорий Куприянович, презес Українського Товариства, то ест спілорганізатор медияльної конференції в Любліні, приняи до відома і без жалю тоту «свою страту», беручу ся з постійного зменшувания антенового українського часу о лемківскій компонент. Не запротестували, як то мають в звыку, все коли достерігають дискримінацію свого народу. Представник ЛЕМ.фм єднако не был нияк задоволений. Заспрібувал зантогонізувати «згідных понад поділами», представляючы лемківскій пункт пізріня. Пояснил присутным директорам публичных медий, та вшыткым інчым, же Лемкы в Польщі сут вызнаном бездержавном наційом і мають свій кодифікуваний літературний язык, свою достоменність і пребогату культуру, а до того

ани русиньскій язык, ани свої обычаї, ани достоменність Лемкы не признають як част української культури. Мало того, єкуменічны стремліня згідных українізаторів потерпіли, бо голосно было повіджене, што порушуют закон про національны меншыны, а головно його арт. 4 і 5. Дирекотры медий і председатели українських організацій почули деклярацію, што Лемкы не жаляут сой быти нияком і ничыйом частином, ани малом, ани великом, ани «субетносом», ци не мриют про насильне споїня з никотрыма чужынцями. Лемкы мають свій язык і голосно деклярують потребу його плеканя, хоснуваня і розвитку, та жадають доступ до публичных медий, окремо, і незалежно. Самостійно, а не як бонус до українських програмів. Шак, согласно законам, і Лемкы мали бы мати забезпечены права доступу до медияльного переказу в рідным языку. Постулят Лемків панове презесы выслушали і лемківского програму надале в никотрых публичных державных медиях в Польщі неє. Подібно неє на нього грошы. Біда і руїна в краю не дозволять важыти си законы. Другы меншыны мають більше щестя, свої програмы мають. Кашебы – вызнаны законом як меншына плекаюча меншыновий язык – тіж. Три години каждый тыжден радийовых реляцій і десят минут на два тыжні в телевізії. В державных медиях. І скаржат ся же мало. З лемківской перспектывы той кашебской рахуванкы не годен єм зрозуміти.

На доказуваня незалежности, окрем принципу голошыня правды, в мой оціні, найміцнійше влият прийнятий модель фінансуваня. В Польщі видавці можут хоснувати грантовы дотації на продукцію і емісію програмів, презначених для меншын. Принята ест тіж дефініція такого програму. Найважнійше значыня в тій дефініції приписує ся языкови авдицій – мусит він быти в языку меншыны, до котрой такий програм ест адресуваний. Адрже лемківскій меншыновий програм, издавництво, або штоденники мусят быти конечні в лемківським языку. Додам більше – в кодифікуваным лемківським языку, не в псевдо-жаргоні недотримуючым нияких принципів граматикы властивых никотрому новожытному языкови, як го видит векшына аспірантів лемківських грантів.

Творіня незалежных меншынових медий то задача тяжка. В добі интернету саму перемогу в ограничынню в доступі до інформацій і переказу в рідным языку робит ся найскорше і найлегше. Стараня про задбаная о незалежність медияльного переказу робит ся долго і мозольні. Незалежність доказує ся єднак найчастійше товды, коли треба оцінювати, пояснити, скритикувати, або дати під осуд ріжны вопросы і діяня люди з рідной группы, з котрыма нераз приходило вести спільны акції. Вшыткым єдну міру, а не як бы хотіли цензоры – лем єдного папері під осуд. Два раз туньше і мільйоны разів ліпше. Бо ефектом журналістичной незалежности мало бы быти критичне позераня на світ і квестійонуваня застаних порядків, цілю недопустити людям вснути. Наражати Лемків принимати неправду, ғылтати маніпуляції і не простестувати, коли не сут шануваны їх громадянськы права, намітуваний чужий язык і несвої культурны взірці. Асимілювати ся і доказувати групове незнання. Оставати зеленыма як трава на луці, удаючыма Греків, авторитарными ворогами демокрації, або темным народом, як кашебска табака в розі. ●

Детайл

Карьера Петра Крайняка у функції державного секретаря Міністерства школства, науки, досліджіня і шпорту Словацькой републікы є курта, но уж теперь мож повісти, же про Русинів доста позітівна. За куртый час ся дякуючі партії Most-Híd, котрой є членом, подарило утримати малокласны школы, што є алфов і омегов ку тому, жебы будьякы русиньскы школы на нашых малых селах могли існовати, но і теперь ся на міністерстві зрядила робоча група, котра має зробити концепцію про розвиток русиньского школства.

Most-Híd протиснув, і вдяка Крайнякови, до програмового выголошїня смілый план. Зробити концепцію про розвиток навчання русиньского языка і културы в матерьскых шко-

лах, оснoвных і середніх. Повіджено просто: в ідеалнім світі бы ся мав досягнути такый стан, же бы русиньскы діти мали к діспозіції цілу школску сіть – од матерьской школы аж по універзітне штудіум, котре вже існує давно і мали сьме го як перше.

Робоча група, котра была покликана міністерством, теперь на своїх стрічах обговорить основны темы, котры суть повязаны з проблематіков школства і буде робити на концепції. 26 років по паді комуністичного режіму. 23 років по выникнутю назалежной Словакії. 21 років по кодифікації русиньского языка. Но і 20 років по тім, што уж єдна концепція была зроблена, і якбач запала порохом десь на міністерській поліці. Думаєм, же і далшы округлы і неокруглы юбілеї

«Зато, без огляду на то, коли і яка концепція ся выпрацує, уж теперь рекомєндую заінтересованым ослoвльовати насамперед наших родічів, нашы діти і творити в них о нашы школы інтерес»

На фотографії: Руська (русиньска) школа із періоду 1-ой Чехословацькой републікы в сканзені у Свіднику.

в материньскім языку іщі скоріше, як то хтось і жадать – значіть понука має быти перша, так робліня концепції од зеленого стола, хоць з фаховацями односно русиньского школства за столом, буде зясь лем копа мудрых, інтересных, але не знам ці і дашто значучіх слов і речінь.

Не хочу нияк підціньовати робочу групу, котра выникла, і сам мам надію, же раз ся предці мусять рушыти леды, в котрых є заморожене тото наше школство. То, же Петро Крайняк не є лем урядницьков фігурков, котра собі пришла по престиж і «добре місце», але же є досправды акчным чоловіком, котрый хоче робити окрім іншого і на благо Русинів,

бы сьме могли найти ку тому, же як раз аж теперь выникла група, котра іде робити на концепції.

Самособов, колись треба зачати, не треба быти песімістом, і треба ся надіяти, же тота робоча група досправды зробить добру концепцію, і же Петро Крайняк досправды досягне тото, жебы держава зачала дакус веце пропаговати русиньске школство і зачала помагати його розвитку. Лемже як раз тото є найосновніша концепція, котра може порішыти абсолютно цілый проблем.

Намісто пописованя далшых многых сторінок теорій о тім, якы маєме проблемы в нашім школстві і як

бы ся то дало рішыти, бы просто требало зачати лем ходити міджі людей, пропаговати їм і нукати то, же їх діти ся можуть учіти в материньскім языку, же є то докінця їх конштїтучне право, і же тым нич бізовно не стратять – не будуть «глушшы», як діти зо словацькых школ, як раз навспак, будуть знати дашто веце, што діти в словацькых школах знати не будуть. Покля тото не зачнуть робити русиньскы орґанізації, але в першім шорі головно держава, бо она має обовязок на основі міджінародных договорів старати ся о то, жебы пропаговати і вытворити условії про навчання

є барз позітивне діло, котре ся так часто не видить міджі політіками в Братіславі і має в тім мої великы сімпатії. Но є ту такый малый детайл.

Членів робочой группы є може веце, як дітей на Словакії, котры дотеперь абсолвовали русиньску освіту в класічных державных школах. Но і то є по тых выгыткых роках дакус проблем. Зато, без огляду на то, коли і яка концепція ся выпрацує, уж теперь рекомєндую заінтересованым ослoвльовати насамперед наших родічів, нашы діти і творити в них о нашы школы інтерес. ●

Петро Медвідь
petro@lem.fm

101 років тому в Талергофі...

18 ЛИПЦЯ. НЕДІЛЯ. — Посвячення нашої грекокатолицької церкви dokonують римокатолицькі священники з Грацу. Барз торжественно, при участі войск, хору і войскової музики. Задивляючий «такт» влади лагру акуратні в тым, же для посвячення нашої церкви назначили римокатолицьких ксендзів, коли в лагрі наших священників рахує ся на соткы. Хор під ведіньом Петра Дуркота співат гимн «Боже буди покровитель цисарю, його краям...». Ціла церков і вшиткы при ній склепы прикрашены фанами союзных (центральных) держав і папского престола.

Рускы плінны приносят кресла для представителів влади, по чым стают в ряды, за австрийськими жолнірями. Прекрасний видок представляла парада тирольських стрільців з їх капітаном. Трибуны заняты через дамы, генералів і офіцерів. З лівой страны трибун уставлений хор і оркестра.

При 19. і 20. бараку стояла велька бочка з водом. Публика, як все, цікава, напераючы єден на другого піпхнула передніх на бочку; вода выляла ся під ноги стоячих, котры, спасаючы ся, розбігли ся по бараках. Тото місце опустіло, мож было свобідні смотріти на параду войск і проходяче торжество. Фінал посвячення церкви был, вшитко єдно, дост комічний. Велька злива змусила вшиткых розбічы ся по бараках; остали лем воякы і кількох священників, але і тоты, промокнены як куры, поспішыли за «дезертерами».

19 ЛИПЦЯ. — При кантині влади зачали проводити каналізацію і зато за огорожыньом копат ся фосы для проложыня рур. Арештуваных повели до лазні. Герц обявлят чысленным, же просьбы о звільніня з Талергофу не розсмотрено помысні. Стараня нашы нанич. На полуденок дають зупу з галушками і мясом. Вправы пожаровой дружныны.

20 ЛИПЦЯ. — Рускы воєнноплінны трясуть сіно – превертачком. Шестьом вязненым доручають на писмі форму кары. «Малий – адукатом, Кедик – реставратором, а Гізицкій – до варія теі». О. К. посадили на єдну ніч за сварку, крачат пред ефрейтером під багнетом. Ідеме ся прейти на цмонтір, очывидні під ескортом вояків.

21. ЛИПЦЯ — Просьбы о єден лем рік войскової службы, вернены нам вчера, днеска начальник комісії зас взял до зареєструваня в його канцелярії.

22 ЛИПЦЯ. — Декотры рекруты з 18.-24. бараків мусят іти під карантанну, рыхтуют ся до ней по полуденку.

23 ЛИПЦЯ. — Был єм медже перебуваючыма під карантанном рекрутами, котрых влади розділяють до окремых полків. Преходжу з Юриєм Полошыновичом до другого покою того бараку. Циган Петро з Лемковины, тіж рекрут, оповідат мі з дрібницями о циганьським жыттю, медже інчим о своїй матери, што мала трьох мужів. Наш барак огорожжений колячим дротом, жебы ніхто з него не втук. Мы, вшитко єдно, схытріли ся і, коли вартовий вояк одышол дале і был обернений гу нам плечами, підносили сме дроты горі і як заяці преслизгували ся, видіти ся зо своїма; ввечер вертали мы тым самым способом до бараку рекрутів.

О. Орест Тустановскій виїзджат з лагру. Гварят, же варташ ранил когоси.

24. ЛИПЦЯ. — Днеска не повело ся мі выйти з бараку, бо вартовий был пильний в своїх повинностях. Отец приносить мі масло і білизну. Звільнены отримуют до підписаня документи на подорож.

ТЕОФІЛЬ КУРИЛЛО

Дневник Лемка з Талергофу
(Лемківській Річник 2004, з великоруского языка
перевюл Петро Трохановскій)

Події в найблизшым тыжні

3

21.07.2016

Ювілей 100-літя панкняньской церкви Панкна, Лемковина, 10.00 год.

Ювілей 100. річниці побудування місцевої церкви, на котрий просит грекокатолицка парохія св. Параскевы. Свято зачне ся молебном, а пак архієрейском Службом Божом, котру очелит Архієпископ і Митрополита перемышльско-варшавській, Євген (Попович).

1

18.07.2016

«Як жыли нашы предкы?» – конец табору Лемківска Едукацийна Загорода, «Дзюбинівка», Гладышів

2

18.-24.07.2016

Літня школа русиньского языка Попрад, Словакия

В Попраді проходить Літня Школа Русиньского Языка, організувана Одділіньом Освіты Нацийональной Рады Русинів Сербії. То уж друга едиция того проекту, організувана для школярів зо Сербії. Участ в школі бере аж 30 діти і молодежы зо вшиткых міст в Сербії (окрем Сримской Митровиці) де вчат ся русиньского языка в рамках занятя до выбору, або як основного.

4

21.-22.07.2016

Грекокатолицке поломництво на св. Гору Явір Ждыня-Гора Явір, Лемковина

Початок поломництва запланувано на 21. липця/юлия, коли то поломники выйдут зо Ждыні ідучы гу Высовій через такы русиньскы села як Реґетів, Шквїртне, Квятон та Ганчову. Служба Божя на Горі Явір одбуде ся наступного дня, в пятницю 22. липця/юлия.

5

22.07.2016

Стріча з Антонієм Крогом Дім Історії, ул. Піярска 24, Новий Санч, 18.00 год.

Стріча з циклю Лемківскы Дорогы/ Lemkowskie drogi в рамках проекту Сандецкого Штетля, котрий тыкат лемківской історії і культуры.

6

24.07.2016

Перегляд русиньского і шаришского фольклору Бардіївскы Купелі, Пряшівска Русь, 14.00 год.

Русиньска Оброда на Словації запрашат на Перегляд русиньского і шаришского фольклору. Подія одбуде ся в скансені в Бардіївскых Купелях. В програмі выступлят Шарішанці з Пряшова з солистом Любомиром Шімчік, Фольклорний колектив Біловежанка з Біловежы, Мужска співацка група з Ряшова, Женьска співацка група зо Златого, Мария і Патрик Шуркаловы з Бехерова, Співацка група Самы собі з Бардийова, Крістіна і Домініка Фечаніновы зо Снакова, Степанія Ковачова з Ортутовой, Вероніка Данькова з Кружльова, Андреа Фотькова з Кожан, Терезия і Тобіяс Черкаловы з Бардийова, Славомир Козак з Бардийова, Елішка Чехова з Бардийова, Тамара Кухтова з Осікова і Леа Козакова з Бардийова. Модераторком програму буде Мария Шуркалова.

Скоропис

єст Софійом Федином (як єм ся недавно дознал з Нашого Слова – подібно працює на хосен Лемків), находила ся Лемківска Ватра в Лугах. На жаль, уж єй неє на листі СФУЛО. Організаторы ватры в пілнічно-західній Польщы через фейсбуковий профіль radio-lemko.pl тіж не были должны – на своїй листі дали лем єдну ватру на Україні і – скандаль! – ани єдною з Канады! На місци СФУЛО боял бы-м ся уж тепер, бо кєд будут поминяти ватру Лугах, тамты вышмарят ачий остатню українську ватру, а – не дай Боже – зрезигнуют іщы з інформуваня про Лемківську/ Лемківску Ватру в Ждыні/ Ждыни/ Ждини/Ждини (як записати тоту ватру – выбирайте самы, бо організаторы хоснуют вшиткы записы паралельно).

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

Неє што ся чудувати, же лемківскы і лемківськы ватры во світі выросли як грибы по зливі. Лемківську ватру мож зробити всяди, бо обшыр – будучы докладным – тзв. Лемківщины за українськыма джерелами обнимат Пряшівску Русь, кавальчык Підкарпатской Руси, а сама Лемковина сігат праві під Перемышль. Доказуют того одкрыты недавно документы так званого «українського вызвольного руху» з рр. 1942–1947, з котрых ясно може-ме ся дознати, де сігала Лемковина. Окрем того, мож найти документ з тайныма кодами Організації Українських Националистів, датований на 16.лютий/ фебруар 1944 р., в котрым найменше сподіваным кодом, мож бы речы – не до одшыфруваня, было речыня, в котрым – жебы ниhto не спостерюг – «Коломийщину» называли «Лемківщином». Може і зато речений «вызвольний рух» не зміг Лемковины «вызволити». Не щестя.

Бою ся тіж о такє, же спопуляризувана ініціаторами першой ватры в Чарній (Петром Муриянком і Володиславом Грабаном) назва піде о вельо за далеко. Смотричы на розсыпаны по цілым світі стрічы, з котрых каждую уж называють ватром, не важне, ци палят оген, ци то подія, котра проходить в реставрації, або не-за-баром, думам, же дождеме ся такого часу, коли сусід до сусіда буде ходил на палюнку, а жені повіст – іду на ватру. Тота ватра може даколи мати такє значыня, же буде значыла вшитко. То так, як з «оным». Пішол єм до оного взяти оне, але вшитко ся мі в оным выоначыло. А жена думала, же до роботы...

З ватрами іщы єден єст проблем. Каждый, хто ватру організує, бесідує, же она найліпша з найліпшых і най-правильнійша з найправильнійшых. Сут ватры русиньскы, лемківскы і лемківськы, а може іщы даякы, але по анонсах видно, хто з кым тримат, хто з кым хотіл бы тримати, хто кого любить, а хто кого любити перестал. Іщы недавно, пару років тому, на листі вшиткых най-ліпшых з найліпшых і найправильнійшых з найправиль-нійшых ватр, подаваній в журнали Світової Федерації Українських Лемківских Обєднань, котрий редагуваний

ЛЕМКО

ГАЗЕТА ДЛЯ НАРОДА.
надаваная на языцѣ, наближенномъ до лемковского говора.

Хоц пан Альберт Айнштайн свою загальну теорию релятивности оголосил аж в 1915 р., то наша – газета для карпаторусского народа – «ЛЕМКО» – уж в 5. числі за 1913 рік подає єй основны принципы. Пояснят їх барз приступно єден лемківскій свідок перед судом в Санчы.

Наша редакция надале ся не може начудувати преци-зии і ясности преподаваной судови лекції. Ци може тот проблем газда з паном Айнштайном не досліджали доведна в корчмі в Лабовій?

ВЪ СУДЪ.

Судья: Ци сьвѣдокъ може повѣ-
сти, якъ далеко тота корчма, въ кот-
рѣй была битка отъ вашей хыжы?
Сьвѣдокъ: Прошу пана сендзѣ, я
не знамъ, ци панъ сендзя ся пытають
о дорогу отъ мойой хыжы до корчмы,
ци отъ корчмы до хыжы. Бо до корчмы
зайду за двѣ минуты, а сь корчмы
часомъ и двѣ години треба.

ФАФРИНДЯ І СКОНФІСКУВАНЕ

Русиньска теория релятивности

Богдан Ґамбаль
gambal@lem.fm

